

MÜSTƏQİL AZƏRBAYCANIN ENERGETİKA SİYASƏTİ

RAMAZANOV K.N.

Azərbaycan Respublikası İqtisadi İnkişaf Nazirliyi

Ölkənin iqtisadi qüdrətini, əhalinin yaşayış tərzini və mədəni səviyyəsini səciyyələndirən başlıca göstəricilərdən biri elektroenergetika sənayesinin inkişafı, dövlətin enerji təhlükəsizliyidir.

Böyük məmnunluq və minnətdarlıq hissi ilə qeyd etməliyik ki, vətənimiz Azərbaycanın siyasi və iqtisadi müstəqilliyinin bütün aparıcı sahələrində olduğu kimi, Elektroenergetika sənayesinin də bu günkü səviyyəsi möhtərəm Heydər Əliyev cənablarının adı ilə üzvi surətdə bağlıdır. Məhz Heydər Əliyev fenomeni, ölkənin iqtisadi müstəqilliyinin təminatında sənayenin bu sahəsinin yerini və rolunu düzgün qiymətləndirərək zamanında energetikanın inkişafına təkan verə bilmişdir. Energetikanın inkişafında olduqca müsbət rol oynamış bu təkan indi hamımızın bəhrələndiyimiz enerji təhlükəsizliyimizin əsasında durur.

Energetika sənayesinin tarixinə nəzər salsaq görürük ki, 60-cı illərin sonunda respublikada olan mövcud enerji gücləri əhalinin və iqtisadiyyatın enerjiyə olan tələbatını ödəmirdi. Buna görə də kənardan – digər Sovet Respublikalarından - böyük miqdarda elektrik enerjisi alınır ki, bu da Azərbaycanı keçmiş İttifaqın başqa regionlarından asılı vəziyyətdə saxlayırdı. Yalnız möhtərəm Heydər Əliyev cənabları Azərbaycana rəhbərlik etməyə başladığı vaxtdan - yəni 1969-cu ildən - respublika iqtisadiyyatının başqa sahələrində olduğu kimi, energetikanın inkişafında da yeni dövr başladı. Bu gün böyük iftixar hissi ilə deyə bilərik ki, bütün həyatını və fəaliyyətini xalqının xoşbəxtliyinə və müstəqilliyinə həsr etmiş möhtərəm Prezidentimizin rəhbərliyi altında hələ 70-80-ci illərdə Azərbaycanın güclü enerji potensialı yaradılmışdır.

Hələ o dövrdə ölkədə SSRİ-nin başqa regionlarından enerji asılılığımızı aradan qaldırmaq məqsədilə yeni elektrik stansiyalarının tikilməsi və istifadəyə verilməsinə dair xüsusi proqram hazırlanmışdı. Bu proqram 1970-80-ci illərdə uğurla həyata keçirildi. Energetika sənayesi olduqca kapitaltutumlu sahə olduğundan bu proqramı həyata keçirmək üçün külli miqdarda vəsait lazım gəlirdi. Bu vəsaiti əldə etmək isə asan məsələ deyildi, beləki energetika sahəsi bütövlükdə SSRİ-nin mərkəzi dövlət büdcəsindən maliyyələşdirilirdi. Mərkəz isə heç də ayrı-ayrı regionların, ələlxüsus Azərbaycan kimi respublikaların, inkişafına o qədər də maraq və qayğı göstərmirdi. Lakin Heydər Əliyev cənabları özünün şəxsi nüfuzu və yüksək təşkilatçılıq qabiliyyəti sayəsində Azərbaycanda nəzərdə tutulan layihələrin Mərkəzi dövlət büdcəsi hesabına maliyyələşdirilməsini təmin etdi. Qısa bir zaman ərzində hər birinin gücü 300 MVt olan 8 blokdan ibarət Azərbaycan Dövlət Rayon Elektrik Stansiyası (AzDRES), gücü 380 MVt olan Şəmkir Su Elektrik Stansiyası və Naxçıvanda Araz çayı üzərində «Araz» Su Elektrik Stansiyası inşa edildi. Adları çəkilən energetika qurğularının müasir qiymətlərlə dəyəri 1 mlrd. ABŞ dollarından artıq vəsaitin Azərbaycana gətirilməsi deməkdir. Sovetlər İttifaqında bu həcmdə vəsaitin büdcədən alınması heç də asan məsələ deyildi. Bu problemin həlli yalnız xüsusi təşkilatçılıq isdedadına və şəxsi nüfuz sahibinə nəşib ola bilərdi.

Məhz görülən məqsədyönlü tədbirlərin nəticəsində 1980-cı ilin əvvəllərində Azərbaycan artıq cənubi Qafqaz regionunda ən iri, müasir texnika əsasında fəaliyyət göstərən elektroenergetika sənayesinə malik oldu. 1980-cı illərin əvvəlində Azərbaycan artıq digər Sovet Respublikalarından elektroenergetika sahəsində əvvəl olduğu kimi tam asılı vəziyyətdə deyildi. Azərbaycanın elektroenergetika sənayesi SSRİ-nin Vahid Elektroenergetika Sisteminin tərkibində güclü müstəqil enerjisi sistem şəklində fəaliyyət göstərməyə başladı.

Elektroenergetikanın inkişafı digər sahələrin də – tikinti sənayesinin, infrastruktur sahələrinin, həmçinin energetika sahəsində kadr hazırlığında müvafiq şəkildə inkişafına

zəmin yaratmışdır. Aydın məsələdir ki, elektrik stansiyalarında istehsal olunan elektrik enerjisi müasir elektrik veriliş xəttləri vasitəsi ilə istehlakçılara çatdırılmalı idi. Bu problem də müvəffəqiyyətlə həll edilmişdi.

Ölkədə istehsal edilən elektrik enerjisinin ötürülməsi və paylanmasını təmin etmək üçün yüksək gərginlikli 500 kilovoltluq xətlərin uzunluğu 700 km-ə, 330 kilovoltluq xətlərin uzunluğu 1025 km-ə, 220 kilovoltluq xətlərin uzunluğu 1210 km-ə çatdırılmışdır. O vaxtlar Azərbaycan iqtisadiyyatında böyük strateji əhəmiyyəti olan digər obyektlər də bir-birinin ardınca tikilib istifadəyə verildi.

Çox xarakterik bir haldır ki, o zamanki SSRİ rəhbərliyinin Heydər Əliyevə qarşı olan qeyri-obyektiv, ədalətsiz münasibəti sayəsində ümummillə liderimizin rəhbərlikdən uzaqlaşdırıldığı zaman müddətində elektroenergetika sənayesi san ki özünün durğunluq dövrünü yaşayırdı.

Möhtərəm Prezidentimiz ikinci dəfə xalqın tələbi ilə 1993-cü ildə yenidən Azərbaycanın rəhbəri seçildəndən sonra yenidən ölkəmizdə energetika sənayesində nəhəng quruculuq işləri uğurla davam etdirilməyə başladı.

1979-cu ildə tikintisinə dair qərar qəbul edilsə də, tikintisi yarımçıq qalmış 112,5 MVt-luq Yenikənd Su Elektrik Stansiyasının inşası yenədə Heydər Əliyev cənablarının ölkəyə rəhbərlik etdiyi vaxtda başa çatdırıldı.

Bakı İEM- 1-də toplam gücü 100 MVt olan qaz-turbin qurğusunun 1-ci növbəsi 2000-ci ilin oktyabr ayında, 2-ci növbəsi isə 2001-ci ilin əvvəlində istismara qoşulmuşdur. Bu yenidənqurma hesabına stansiyada elektrik enerjisi istehsalı 5,2 dəfə, istilik enerjisi istehsalı 36 faiz artmışdır.

Sumqayıt "Etilen-Propilen" zavodunda daha 1 elektrik stansiyası tikilib istismara verilmişdir. Bu stansiya zavodu yüksək təzyiqli buxar və elektrik enerjisi ilə təmin etmək üçün ümumi dəyəri 96 mln. ABŞ dolları, gücü 32 MVt olan və 480 ton buxar istehsal edən çox müasir buxar-generator qurğusu ilə təmin edilmişdir.

Təməli vaxtilə möhtərəm Prezidentimiz tərəfindən qoyulmuş, gücü 400 MVt olan "Şimal" DRES-in yeni müasir enerji bloku 2002-ci ilin sonunda istifadəyə verilmişdir. Qeyd etmək lazımdır ki, "Şimal" DRES-də istifadə edilmiş yeni buxar-qaz qurğusundan postsovet respublikalarının heç birində yoxdur. Bu, olduqca müasir qurğunun tikintisi, Yaponiyanın İqtisadi Əməkdaşlıq Fondu tərəfindən ayrılmış güzəştli kredit hesabına inşa edilmişdir. Blok ildə 3,0 mld.kVt.s elektrik enerjisi istehsal etməklə bərabər, hər il 360 min ton yanacağa qənaət etməyə imkan verəcəkdir. Layihə çərçivəsində Qaradağdan «Şimal» DRES-ə 90 km yüksək təzyiqli "Qaradağ-Şimal DRES" magistral qaz kəməri çəkilir ki, nəticədə həm stansiya lazımı miqdarda yanacaqla təmin olunacaq, həm də Abşeron bölgəsinin təbii qazla təchizatı əsaslı şəkildə yaxşılaşacaqdır.

Məsələnin bu cür kompleks şəkildə həlli gələcəkdə «Şimal» DRES-də daha bir enerji blokunun tikilib istismara verilməsinə zəmin yaradacaqdır. Möhtərəm Prezidentimizin ölkə rəhbərliyinə 2-ci dəfə qayıdışı energetika sənayesinə 500 mln. ABŞ dolları həcmində investisiyanın qoyulmasını təmin etdi. Neft sektorundan sonra elektroenergetika ən iri investisiya qoyulmuş sahədir. Energetika sahəsinə qoyulmuş investisiya Yaponiya, Almaniya və digər ölkələrdən olduqca güzəştli şərtlərlə alınmış kreditlər hesabına aparılır. Güzəştli kreditlərin alınmasına səbəb və zəmanət isə möhtərəm H.Əliyev cənablarının şəxsi nüfuzu, onun səyi hesabına ölkədə bərqərar olmuş siyasi sabitlik, iqtisadi dirçəliş, həmçinin demokratik ab-havanın mövcudluğudur.

Bütün bu söylənilənlər hesabına Azərbaycanda ölkənin daxili tələbatını ödəməyə qadir, eyni zamanda qonşu ölkələrin enerji sistemləri ilə birgə fəaliyyətdə işləmək imkanına malik enerji sistemi formalaşmışdır. Azərbaycan enerji sistemi Rusiya, Gürcüstan, İran və Türkiyənin enerji sistemləri ilə qarşılıqlı əlaqədə işləyir.

Respublikanın enerji sistemi qərbdən 500 kV-luq elektrik veriliş xətti (EVX) vasitəsilə Gürcüstan enerji sistemi, şimaldan 330 kV-luq EVX ilə Rusiyanın enerji sistemi ilə birləşmişdir. Eyni zamanda Naxçıvan Muxtar Respublikasının ehtiyacını təmin etmək məqsədilə 150 kV-luq EVX ilə Türkiyə Respublikasından və 220 kV-luq EVX ilə İran İslam Respublikasından elektrik enerjisi hər iki tərəfə ötürülür. Azərbaycan və İran eneji

sistemlərini birləşdirən İmişli-Parsabad 230 kV-luq EVX istifadəyə verildikdən sonra iki ölkə arasında enerji mübadiləsi böyük sürətlə həyata keçirilir.

1988-ci ildən Ermənistan tərəfindən Naxçıvan Muxtar Respublikasına qarşı yaradılmış enerji blokadasının möhtərəm H.Əliyev tərəfindən darmadağın edilməsi tariximizin maraqlı səhifələrindən biridir. Bu möhtərəm H.Əliyevin təşəbbüsü ilə Türkiyədən çəkilmiş İqdir-Babək elektrik veriliş xəttinin hesabına olmuşdur. Adı çəkilən elektrik veriliş xəttinin tikintisi və istifadəyə verilməsi 1992-1993-cü illərin qarlı-boranlı qış fəslinə təsadüf edirdi. Möhtərəm Prezidentimiz o zaman Naxçıvan Muxtar Respublikasının Ali Məclisinin sədri vəzifəsində çalışırdı. Blokada şəraitində çalışan Naxçıvanın enerji təhlükəsizliyinin təmini sahəsində olduqca gərgin iş aparıldı.

«İqdir (Türkiyə) - Babək (Naxçıvan) elektrik veriliş xəttinin istifadəyə verilməsi ilə əlaqədar Türkiyə və Azərbaycan mütəxəssisləri Naxçıvan Ali Məclisinin sədrinin soyuq iş otağında toplaşmışdılar» (bu sətirlərin müəllifi də yığıncaq iştirakçılarından biri idi). H.Əliyev cənabları özünün qızdırılmamış, soyuq iş otağında adı Naxçıvan əhalisinin işləyib yaşadığı şəraitdən fərqlənməyən şəraitdə ölkənin enerji təhlükəsizliyinin vacibliyi barədə öz fikirlərini bizlərə çatdırır, energetika sənayesinin inkişafının strategiyasını açıqlayırdı. Həmin strategiyanın əsas hissələri artıq həyata keçirilmişdir.

1992-1993 illərdə məlum səbəblər üzündən yaranmış iqtisadi böhran elektroenergetika sənayesindən də yan keçməmişdi. 1993-1995 ilədək enerji istehsalında və istehlakında tənəzzül baş verirdi. Elektrik enerjisinin istehsalı il bə il aşağı düşürdü. Ölkə iqtisadiyyatının dirçəliş dövrü 1996-1997-ci illərə təsadüf etdiyindən məhz bu illərdən başlayaraq elektrik enerjisinə olan tələbat artmağa başladı və elektroenergetika sənayesində dirçəliş stabil xarakter aldı.

Yeri gəlmişkən qeyd etmək lazımdır ki, hər adam başına düşən enerji istehsalı və istehlakına görə Azərbaycan MDB ölkələri arasında ən öncüllərindən biridir və bu göstəriciyə görə bir çox region dövlətlərindən də irəlidədir. Məsələn, Azərbaycanda hər adam başına 2,5 min kVt.s elektrik enerjisi istehlak olunduğu halda Türkiyə və İranda bu rəqəm müvafiq olaraq 1650 və 1100 kVts, bədnam qonşumuz Ermənistanda 1400 kVts, qonşu Gürcüstanda isə bu göstərici 1000 kVts-dan aşağıdır.

Göstərilən rəqəmlər ölkəmizdə elektrik enerjisinin kifayət qədər istehsal və istehlak olduğundan xəbər verir. Lakin bu heç də elektrik enerjisindən səmərəli istifadə olunmasından xəbər vermir.

Ölkə Prezidentinin çıxışlarında enerjiden səmərəli istifadə olunma məsələsi dəfələrlə səslənmiş və bu sahədə ciddi tədbirlərin görülməsi tapşırığını vermişdir. Doğrudanda, yaradılmış elektroenergetika bazasının məhsulundan heç də hər yerdə və hər zaman effektiv istifadə olunmur. Bunun müxtəlif səbəbləri vardır. Onların araşdırılması, lazım gələn qərarların qəbul edilməsi hər daim ölkə rəhbərliyinin diqqət mərkəzində olmuşdur.

Ölkə rəhbərliyi artıq bazar iqtisadiyyatı şəraitində fəaliyyət göstərən elektroenergetika sənayesinin davamlı inkişafını təmin etmək məqsədilə müvafiq hüquqi-normativ sənədlərin qəbulunda mühüm, radikal qərarların verilməyində qətiyyət göstərmişdir.

Dövlət başçısının müvafiq göstərişləri ilə elektroenergetika sənayesinin səmərəliliyinin artırılması yönündə məxsusi inkişaf strategiyası işlənib hazırlanmışdır. Burada əsas istiqamətlərdən biri energetikada rəqabət mühitinin yaradılmasıdır. Rəqabət mühitinin yaradılması hesabına energetika sənayesinin bazar iqtisadiyyatı prinsiplərinə uyğun fəaliyyəti təmin olunmalıdır.

Ölkə prezidenti energetikanın inkişafının yeni mərhələsinin artıq bazar iqtisadiyyatı prinsiplərinə uyğunlaşdırılmış şəkildə tərtib edilməsi üçün lazımi fərmanlar, sərəncamlar, göstərişlər vermişdir.

Energetikada rəqabət mühitinin yaradılması üçün ən vacib şərtlərdən biri müvafiq hüquqi bazanın yaradılmasıdır. Bu zəmində Azərbaycan Respublikası Milli Məclisi tərəfindən 1997-2000-ci illər ərzində bir çox qanunlar hazırlanıb təsdiq edilmişdir.

«Enerji resurslarından səmərəli istifadə», «Elektroenergetika», «Energetika», «Elektrik stansiyaları» haqqında və s. qanunları misal gətirmək olar. Məhz bu qanunların qəbulu nəticəsində rayon (şəhər) paylayıcı elektrik şəbəkələrinin özəl şirkətlərə

uzunmüddətli idarəetməyə verilməsi barədə hüquqi zəmin yaradıldı. Nəticədə, ölkə prezidenti möhtərəm H.Əliyevin müvafiq fərmanları ilə 2001 və 2002-ci illərdə «Bakı», «Gəncə», «Sumqayıt» və «Əli-Bayramlı» elektrik şəbəkələrinin özəl şirkətlərə uzunmüddətli idarəetməyə verilməsi həyata keçirildi. Bu fərmanların icrası nəticəsində adları çəkilən bölgələrdə enerji təchizatının etibarlılığını müasir səviyyəyə qaldırmaq, yeni uçot sistemi tətbiq edilməklə enerjiden daha səmərəli istifadə etmək imkanlarının yaranması nəzərdə tutulmuşdur.

Beləliklə, möhtərəm Prezidentimiz enerji təminatı siyasətini daim nəzarət və qayğı altında saxlayır, enerji istehsalı üçün yeni güclərin yaranması ilə yanaşı enerjiden daha səmərəli istifadə edilməsi üçün irimiqyaslı tədbirlər həyata keçirir. Nəticə etibarlı ilə ölkəmiz özünün enerji problemini tamamilə həll etmək imkanında olduğunu daim sübut edir.

Elektroenergetika sektorunun fəaliyyətinin müasir tələblər səviyyəsində təşkili, yeni müasir generasiya güclərinin yaradılması, elektrik enerjisinin ötürülməsi və paylanması müasir avadanlıqdan istifadə, nəzarət – ölçü, uçot sistemlərinin qurulması kifayət qədər böyük vəsait tələb edir. Bazar iqtisadiyyatı şəraitində fəaliyyət göstərən elektroenergetika sənayesinin inkişafı bu şəraitdə müvafiq maliyyə qaynaqlarının mövcudluğunu tələb edir.

Hesabatlar göstərir ki, energetika sənayesinin yenilənmiş inkişafı energetika sahəsinin müasir tələblərə cavab verən səviyyəyə çatdırılması üçün 2003-2010 illər ərzində təxminən 850-900 mln. ABŞ \$ həcmində investisiya tələb olunur.

Elektroenergetika sektorunun yenilənməsində ən çox vəsait tələb edən sahə onun istehsal sahəsidir. Burada elektrik stansiyalarının yenilənməsi üçün tələb olunan vəsait enerjisi sistemin ümumən yenilənməsinə tələb olunan vəsaitin 70-75 %-ni təşkil edir.

Göründüyü kimi, enerjisi sistemin yenilənməsi olduqca investisiyatutumlu prosesdir. Yuxarıda göstərilən həcmdə investisiyanın yalnız dövlət zəmanəti hesabına aparılması yeni şəraitdə iqtisadi cəhətdən məqsədəuyğun hesab edilmədiyindən ölkə iqtidarı müvafiq investisiya mühiti yaratmışdır. Bazar iqtisadiyyatı şəraitində investisiya qoyuluşu, bu fəaliyyət sahəsi ilə məşğul olan özəl şirkətlərin daxili maliyyə mənbələri və yaxud şirkətlərin öz zəmanətləri hesabına cəlb edəcəkləri kredit hesabına aparılmasının daha məqsədəuyğun olduğu nəzərə alınmışdır. Dövlət özünün rolunu həvəsləndirici tarif sisteminin tətbiqi və cəlbədicə investisiya mühitinin yaradılmasında görür.

Avropa məkanının bir parçası olan Azərbaycan artıq Avropa Şurasının Parlament Assambleyasının tamhüquqlu üzvü kimi öz qanunlarını Avropa qanunlarına müvafiq şəkildə qəbul edir, effektiv idarəetmə üsulları, cəlbədicə investisiya mühiti formalaşdırır.

Energetika sektoruna cəlb olunan maliyyə vəsaitinin əsasən özəl şirkətlərin hesabına cəlb olunması heç də dövlətin bu proseddən kənarda qalması demək deyildir. Əksinə, dövlət bu sahədə öz tənzimləyici funksiyasını həyata keçirməklə yanaşı, özəl şirkətlərə bazar iqtisadiyyatına keçidin ilk illərində onların istehsal etdikləri enerjinin əlverişli qiymətlərlə alınmasına, habelə özəl enerji istehsalçılarını yanacaq təminatı ilə təmin etməyə müvafiq zəmanət vermişdir.

Göründüyü kimi, energetika sənayesinin inkişafını təmin edən maliyyə qaynaqlarının ən başlıcası enerjinin istehsalı, nəqli və paylanması prosesinə çəkilən real xərcləri və bu prosesi həyata keçirən təsərrüfat subyektlərinin rəasional gəlirlərini özündə əks etdirən tariflərdir. Yəni, energetika fəaliyyəti ilə məşğul olan şirkətlər tərəfindən enerjinin istehsalı, nəqli və paylanması üçün çəkilən xərclər və əldə olunacaq gəlir enerjinin topdansatış, pərakəndəsətış, idxal və ixrac tariflərində öz real əksini tapmalıdır. Bu başlıca şərtədir. Məhz təsərrüfat subyektinin kifayət qədər rentabelli olması hesabına sahəyə investisiya qoymaq imkanları əldə edilir.

Özəl şirkətlərin maliyyə imkanlarının enerjinin istehsalı sahəsinə yönəldilməsində və bu sahədə özəlləşdirilmənin sürətləndirilməsində əsas cəlbədicə amil enerjinin topdansatış qiymətlərinin rəasional səviyyəsinin təyin edilməsidir. Bütün bu məsələlərin vaxtında və səmərəli şəkildə yerinə yetirilməsi üçün ölkədə «Tarif Şurası» yaradılmışdır.

Enerji tariflərinin formalaşmasında daha bir neçə amil nəzərə alınmışdır. Məlumdur ki, ölkəmizdə elektrik enerjisinin istehsalı fəaliyyəti hal-hazırda mahiyyət etibarilə monopol xarakterə malik olduğundan bu fəaliyyət növü dövlət tərəfindən tənzimlənən tariflərlə idarə olunur. Energetikada monopolun aradan qaldırılması üçün mövcud qanunvericilikdə

sahənin üç müxtəlif fəaliyyət növünə bölünməsi nəzərdə tutulmuşdur. Belə olan təqdirdə enerjinin istehsalı və paylanması rəqabət mühitinin yaranması üçün dövlət lazımı şəraiti yaratmış olur. Enerjinin nəqli isə bir qayda olaraq dövlət monopoliyasında qalmaq şərti ilə rəqabət mühitində çalışan istehsalçıların istehsal etdikləri enerjini heç bir diskriminasiyaya yol vermədən istehlakçılara çatdırmaqdan ibarətdir.

Yuxarıda qeyd edildiyi kimi, artıq respublikamızda bütün paylayıcı elektrik şəbəkələri Azərenerji ASC-nin tərkibindən çıxarılaraq özəl şirkətlərə uzunmüddətli idarəetməyə verilmişdir. Müəyyən bir zaman ərzindən sonra bu şəbəkənin özəlləşdirilməsi də istisna edilmir. Yəni enerjinin paylanması ilə artıq yalnız özəl şirkətlər məşğul olur.

Qanunvericilikdə enerjinin istehsalı fəaliyyətində əsasən özəl şirkətlər vasitəsilə aparılması nəzərdə tutulur. Artıq kiçik su elektrik stansiyaları ölkə Prezidentinin müvafiq fərmanı ilə özəlləşdirilmək üçün investisiya müsabiqəsinə çıxarılmışdır.

Əhaliyə göstərilən sosial qayğının nəticəsi kimi digər vacib bir amil, tariflərin dərəcəsinin təyinində təciliyin gözlənilməsidir. Təciliyin ölçüsü ölkə iqtisadiyyatının inkişafı tendensiyasına müvafiq olaraq əhalinin maddi durumunun yüksəlməsini, büdcədə kifayət qədər vəsaitin toplanması, iqtisadiyyatın bütün sahələrində fəaliyyət göstərən dövlət, özəl və yaxud qarışıq mülkiyyətə malik şirkət və müəssisələrin kifayət dərəcədə rentabelli işləməsi ilə səciyyələnilir. Enerji tariflərinin bu cür formalaşması enerji resurslarının qiymətlərinin dünya bazar qiymətlərinə yaxınlaşması prosesini sosial-iqtisadi gərginliklər yaratmadan, düşünülmüş və ədalətli şəkildə həll etməyə imkan vermiş olardı. Məhz bu məsələ hər daim ölkə Prezidentinin diqqət mərkəzində durur.

Elektrik paylayıcı şəbəkələrin özəl şirkətlərə uzunmüddətli idarəetməyə verilməsi üzrə bağlanmış «Müqavilələrdə» enerji dəyərinin ödənişində köklü dönüş 2004-2005 illərə təsadüf edəcəkdir. Məhz bu zamandan etibarən energetika fəaliyyəti ilə məşğul olan şirkətlər dövlət tərəfindən subsidiya almadan da öz gəlirləri hesabına sahənin inkişafını təmin etmək imkanına malik olacaqlar. Göstərilən müddətə qədər dövlət energetika fəaliyyəti ilə məşğul olan səhmdar cəmiyyətlərinə və şirkətlərə yanacaq haqqının ödənilməsində müəyyən güzəştlər sistemi tətbiq edəcəkdir. Artıq bu istiqamətdə Azərbaycan Respublikasının prezidentinin 25 mart 2002-ci il tarixli 893 sayılı sərəncamı qüvvəyə minmişdir.

Yuxarıda deyilənləri nəzərə alaraq enerjinin tarifləri dövlət tərəfindən aşağıdakı meyarlar nəzərə alınmaqla tənzimlənməyi nəzərdə tutulur:

- Əhalinin və digər istehlakçıların hər daim sərf etdikləri enerjinin dəyərini ödəmək qabiliyyətinə malik olması;
- Enerji tarifləri elə səviyyədə saxlanmalıdır ki, enerjinin israfçılıqla istifadəsi əlverişsiz olmaqla bərabər enerjiden faydalı istifadə hesabına digər istehsal sahələrində inkişafa stimül yaranmış olsun;
- Elektrik enerjisinin istehsalı, nəqli və paylanması ilə məşğul olan təsərrüfat subyektləri öz inkişaflarını təmin etmək üçün yetərli vəsaitə malik olmaqla yanaşı istehlakçının hesabına artıq gəlir əldə etmək imkanından məhrum olsunlar;
- Enerji istehsalında elə rəqabət mühiti yaranmalıdır ki, enerjinin istehsalı kifayət qədər olmaqla yanaşı enerjinin topdansatış qiymətləri aşağı düşməyə meyilli olsun;
- Enerji bazarında diskriminasiyaya yol verilməsin və gizli subsidiyaların həcmi təciliən heçə endirilsin;
- Enerjisistemin yük qrafikini tənzimləmək və artıq yanacaq sərfinin qarşısını almaq məqsədi ilə enerji tariflərini iqtisadi həvəsləndirmə vasitəsinə çevirmək məqsəduyğundur.

Yuxarıda sayılan prinsiplər əsasında formalaşan tarif və investisiya siyasəti Energetikanın inkişafının yeni mərhələsinin həyata keçirilməsində əsas investisiya mənbəyi rolunu oynayacaqdır.

Bazar iqtisadiyyatı şəraitində energetika sənayesinin fəaliyyətinin tənzimlənməsində dövlətin rolu məhz bu meyarları özündə əks etdirən tarif sisteminin tətbiqi, habelə müvafiq normativ-hüquqi bazanın yaradılması və onlara hamı tərəfindən riayət olunmanın bərqərar edilməsindədir.

Hər daim zamanın nəbzini tutan, dünya iqtisadiyyatındakı pozitiv dəyişiklikləri hiss edən və ona münasib olaraq öz ölkəsinin əhalisinin və iqtisadiyyatının inkişafını yeni

mərhələyə apara biləcək qərarlar verən dövlət başçısının həmişə olduğu kimi indi də bizləri yeni iqtisadi şəraitdə işləmək üçün səfərbər edir.

Ölkə iqtisadiyyatının aparıcı sahələrindən olan elektroenergetika sənayesinin yeni iqtisadi şəraitdə inkişafının strategiyasını formalaşdıran möhtərəm Prezidentimiz sübut etmişdir ki, o həqiqətən Azərbaycanın enerji təhlükəsizliyinin təminatçısıdır.

ПОЛИТИКА НЕЗАВИСИМОГО АЗЕРБАЙДЖАНА В ОБЛАСТИ ЭНЕРГЕТИКИ

РАМАЗАНОВ К.Н.

Статья посвящена стратегии развития электроэнергетической промышленности Республики в новых экономических условиях.

POLITICS OF INDEPENDENT AZERBAIJAN IN THE POWER ENGINEERING

RAMAZANOV K.N.

The article is devoted to development strategy of Republic's power industry in new economic conditions.